

актуально!

Анеля ПОЛЬЩАК СЕРІАЛИ

Слухаючи лекції з теорії культури, я ніяк не могла зрозуміти, чому це американці не мають справжньої знакової культури. Ніби ж і малярство у них є, і література, і кіно, а культури немає?

Як не дивно, мабуть, це найлегше зрозуміти, якщо звернути свої погляди до американського кінематографа.

Пояснюю свою думку: американці (а на сьогоднішній день, на жаль, не тільки американці, а значною мірою і європейці) створюють своє кіно за кількома простими принципами, які роблять кінопродукцію прибутковою, але низькосортною. Мова йде про масову кінопродукцію. До неї належить більшість з того, що сьогодні потрапляє на наші теле- та кіноекрани. Це і численні безкінечні серіали, і бойовики, і трилери, і відверта порнографія (мабуть, якщо б радянському громадянину років 15 тому дали можливість подивитись денну програму телебачення, не у кожного б витримало серце чи нерви).

Вмикаючи телевізор, часом жахаєшся від того, що там можна почути і побачити: сцени насильства, згвалтувань, принижень, словесна розбещеність. Про те, як впливають сцени насильства на підлітків, вже не раз говорилося (зокрема, про це було талановито розказано в романі "Механічний апельсин"). Про це свідчить статистика насильств, сповіді пійманих сексуальних та інших маньяків. Те, що насильство підноситься до рангу героїства, згубно впливає на психіку, особливо молодих людей, які часто, на жаль, не мають уявлення про те, що погано і що гарно, що можна робити, а що заборонено навіть кримінальним кодексом, не кажучи вже про людські та Божі моральні закони.

Не тільки сценами насильства, згвалтувань, "вільної" любові, а й усім характером стосунків між героями молодій людині нав'язуєть-

ся хибний світогляд у сфері близьких та інтимних стосунків, та й просто стосунків і світогляду загалом. Часто з телеекрану нам, Людям, прагнуть втовкмачити, що ми тварюки, яким, крім сексу, крові та шматка м'яса, нічого не потрібно.

Нещодавно мене розважило таке телеповідомлення: винайшли нові ліки проти любові - закоханому (або закоханій) дають спеціальний препарат, який з часом викликає нудоту і тоді, коли ці "ліки" починають діяти, показують зображення "коханої" людини. Як запевнили, дуже скоро закоханість проходить.

Чому нас цим прагнуть навчити? Штучно позбавлятися від неподілених почуттів? Тих почуттів, завдяки яким були створені геніальні творіння мистецтва - і поезія Пушкіна, і музика Шуберта, і картини Рафаеля? Які примушували людину ставати більш чистою, досконалою, доброю, доброзичливою, вчили через власні страждання уважніше ставитись до оточуючих, та й взагалі поважати не тільки кохану людину та її почуття, її право на свободу, а й почуття інших людей, їх свободу. А сьогоднішнім загальноприйнятим "телевізійним" підходом до цієї проблеми неподілених почуттів нас вчать жити легко і просто, так, ніби в тебе ніколи не було душі.

Або безсоромний анонс і така ж безглузда і непристойна передача з нової програми Миколи Вересня, де актрисі, яка нині щодня повідомляє про погоду, задавали не зовсім скромні запитання, на які вона з пихою відповідала, натякаючи на "чесноти" своїх коханців і роблячи це предметом свого хизування.

Вражають своїм примітивізмом численні серіали, розраховані на просту річ: якщо глядач ще не повний телепень, то має велику надію в перспективі заслужити це почесне звання, переглянувши ранково-

вечірній коктейль з "Династії", "Санта-Барбари", "Якоїсь там жертви" та ін.

Переглянемо програму телесеріалів на тиждень. "Династія Колбі", в якому дія крутиться фактично на врегулюванні конфлікту між колишніми чоловіком та дружиною. У фільмі не дуже багате варіативне повторення одних й тих самих кліше.

Серіал "Горець". Коли якось із певним розривом у часі довелося подивитись декілька серій цього "витвору", само собою виникло питання - в чому ж власне сюжет фільму? Ну, те, що в кінці кожного фільму Горець має у черговий раз комусь відрубати голову, зрозуміло. Але ж для чого знімати все інше, що цьому передуює, - сюжети такі мляві, одноманітні, сірі, що після них залишається враження сірих сутінків, але сутінків сіро-мрячно-порожніх, а зовсім не загадкових чи інтригуючих. І потім, який сенс у безсмерті Горця - нічого ж корисного для людства він не робить. Заради себе?

"Ренегат" ніби й захищає справедливість, але, якщо чесно, більше складається враження, що захищає цей "герой" себе. Але як довго можна витримати в постійному повторі одне й те саме? Не знаю, чи той, хто цікавиться технікою бійок, нападу та захисту, може чомусь навчитися - я не спеціаліст з цього питання, але дуже швидко така одноманітність набридає. До речі, героїв різних серіалів неважко переплутати, якщо не глянути на номер чи назву каналу - вони схожі і зовні, у словах та діях (зокрема, дуже подібні головні "герої" "Горця" та "Ренегата").

На жаль, не можу говорити про всі серіали, бо натрапляю на них час від часу, і дивлюсь краєм ока, проте, з того, що бачила, не важко зробити висновок: все інше навряд чи якісно чимось серйозно відрізняється.

Мені можуть заперечити, що фільми не настільки погані. Звичайно, в порівнянні з порнушкою чи бойовиком, в якому течуть ріки крові, - це досить навіть пристойно. Але спробуймо копнути глибше.

Ці фільми безликі. Спробуйте через місяць в деталях пригадати хоча б одну сцену. Зловите себе на тому, що це майже неможливо. Можна згадати, в якій сукні була героїня, яка була шикарна обстановка, вражаюча машина, а от як герої з'ясовували свої стосунки, як виражали свої почуття, не згадаєш. Бо існує шаблон - інакше як словами почуття не висловлюються, ну, за максимумом, покажуть виразно підфарбовані очі актора.

Підсвідомо нас навчають примітивізму у самовираженні, у висловленні своїх почуттів обходиться розхожими фразами. Надивившись фільмів про таке "кохання", глядач таким же чином і висловлює свої почуття - найчастіше примітивно і навіть нещиро, бо як же в своїй власній душі розібратися, якщо в більшості випадків взагалі її існування ставлять під сумнів?

Крім того, нас настільки привчили до сцен у ліжку, що тепер важко собі уявити, щоб інтимнішим зв'язком виражалися найглибші, зрощені до високого рівня щирі почуття. Часто важко взагалі розібратися, кого ж таки насправді любить герой чи героїня, якщо в одній серії вона чи він в ліжку з одним партнером, в другій - з іншим, а в наступній - з кимось ще.

Звичайно, певним достоїнством серіалів можна вважати динамічне розгортання дії, захоплююче переплетення подій. Але за цією динамічністю, за великою кількістю мікросюжетів втрачається якість. Ця удавана різноманітність дуже скоро перетворюється на одноманітність, а прагнення вплести в сюжет нові, іноді навіть цілком фантастичні моменти, як, наприклад, у серіалі "Санта-Барбара", коли герої перемістились років на 20-25 назад, не тільки не рятують ситуацію, а й створюють часом не найприємніше враження, бо не вписуються в жанр серіалу, з побутової драми це видовище перетворюється навіть не на наукову фантастику.

Мабуть, ви вже зауважили: якщо пропустити одну чи навіть декілька серій якогось серіалу, то нічого особливого не втрапиш. Їх зміст вам

запросто хтось перекаже. Щодо фільмів дійсно талановитих, то найчастіше можна поділитися своїми враженнями, але, як правило, дуже важко пояснити, чому фільм такий надзвичайний. Часто зривається з вуст: "Це треба дивитись". Власне, для того і створено кіномистецтво, щоб дивитись, а не переказувати. Наскільки талановито створено фільм, настільки важко його переказати.

Отже, масова кінопродукція не є явищем культури. Чому? Повернемося до того, з чого ми почали розмову. Культура базується на певних символах, за якими криються певні поняття. Але найпримітніше те, що за символом стоїть, як правило, декілька, іноді навіть десятків, понять. Це надзвичайно важливо при створенні справжнього мистецького твору, адже автор кодує свої відчуття у символах - тому що є багато речей, які неможливо передати ні словами, ні жестами, ні діями, ні якоюсь певною поведінкою. Тому доводиться виражати себе так, щоб тебе найбільш адекватно зрозуміли.

Однак, людська психологія влаштована так, що ми швидко звикаємо до певного способу вираження, і - коли вже доволі звикнемо - не помічаємо експресії почуття, яке відкривається за певним рухом, словом чи виразом. Так, розумом знаємо, що сльози, як правило, означають, що людина в тузі, але не відчуваємо вже такого співчуття, яке почували, побачивши сльози на обличчі, скажімо, дуже врівноваженої та незворушної людини вперше. Вперше це вражає, вдруге - вже не так, втретє - майже ні. Тому справжнє мистецтво постійно у пошуку нових засобів вираження. Якщо їх немає, то воно вже перестає бути мистецтвом.

Тепер подивимось на той же факт з іншого боку. Сльози на очах в героя найвірогідніше свідчать про печаль, тугу, але вони ж можуть значити і відчай, і безсилу ненависть, і радість, і співчуття. Отже, сльози - це певний символ. Зрозуміти його можемо лише з контексту твору. Причому, навіть в одному і тому самому контексті, різні глядачі прочитають різні почуття, знайдуть різні причини та аргументи до них - тобто по-своєму зрозуміють цей символ.

Багатозначність символу найбільше залежить від контексту. В цьому і полягає обдарованість творця, щоб

дійти до кожної людини по-своєму, особисто, щоб вона могла відчути щось їй знайоме, зрозуміле з власного досвіду. Деякі люди знаходять у творі навіть те, про що автор і гадки не мав. Це симптоматично, цікаво, і одночасно говорить про багатозначність створених образів-символів.

На жаль, у масовій кінопродукції бракує новизни. Легше оперувати тим, що вже відкрито і не раз застосовувалось, аніж кожного разу вигадувати щось нове. Але при цьому незворушними залишаються наші почуття. Це подібно до того, коли людину годують висококалорійними, але нездоровими продуктами без вітамінів та поживних речовин - і їсть ніби багато, і вагу набирає, а користі з того ніякої: ні сили немає, ні здоров'я. Так і масова продукція - її багато, а поживи серцю, розуму, почуттям не дає.

Часом, правда, трапляються і непогані фільми, але це швидше винятки, і, як правило, односерійні. Виявляється, за короткий кінематографічний час легше викласти свою ідею чи світовідчуття. Отже, можна досить впевнено стверджувати, що сам по собі жанр серіалу, принаймні, коли в ньому більше 3-5 серій, просто приречений на певну примітивність. Адже повинна бути витримана і єдність стилю, і різноманітність засобів відтворення дійсності та внутрішнього світу героїв. Ці речі важко поєднувати довго в одному творі, адже талановитий митець увесь час еволюціонує, творячи. Настає момент, коли засоби настільки змінилися, що творіння вже не може вписатися в дані рамки. Тому, коли створюються багатосерійні твори, талановита людина вимушена насилувати себе, а що з насильства нічого гарного не виходить, - і так зрозуміло.

Я все частіше й частіше від різних людей чую: "Іноді так страшно дивитися те, що нам показують по телевізору. Мабуть, треба щось заздалегідь в програмі вибирати, і тоді вже наважуватися це дивитися". І правда, навіть не згадуючи чисто фізичні мотиви того, що не варто довго дивитися теле- чи кінопродукцію, кожного разу, вмикаючи телевізор, згадаймо, що це може згубно впливати не тільки на здоров'я фізичне, але й на наш психічний стан, на наше відчуття естетичного, красивого, істинного, доброго, на нашу безсмертну душу.